

Lappilainen kulttuuriperintö verkkoon yli rajojen

Anne Ihalmo & Riitta Kuusikko

Kulttuuriperintöä pidetään Euroopan Unionissa yhtenä eurooppalaisen kulttuuriteollisuuden kilpailuvalttina maailman markkinoilla. Lapin yliopisto, Rovaniemen taidemuseon ja Lapin maakuntakirjasto ovat tuoneet oman panoksensa sisältötuotantoon ja kehittäneet yhteistyössä useita kansallisesti ja alueellisesti merkittäviä digitaalisia arkistoja. Yhteistyö erilaisten kulttuuri-instituutioiden välillä on vilkasta aineistojen kokoamisessa ja myös useat pohjoisen alueen kansainväliset hankkeet täydentävät tätä työtä.

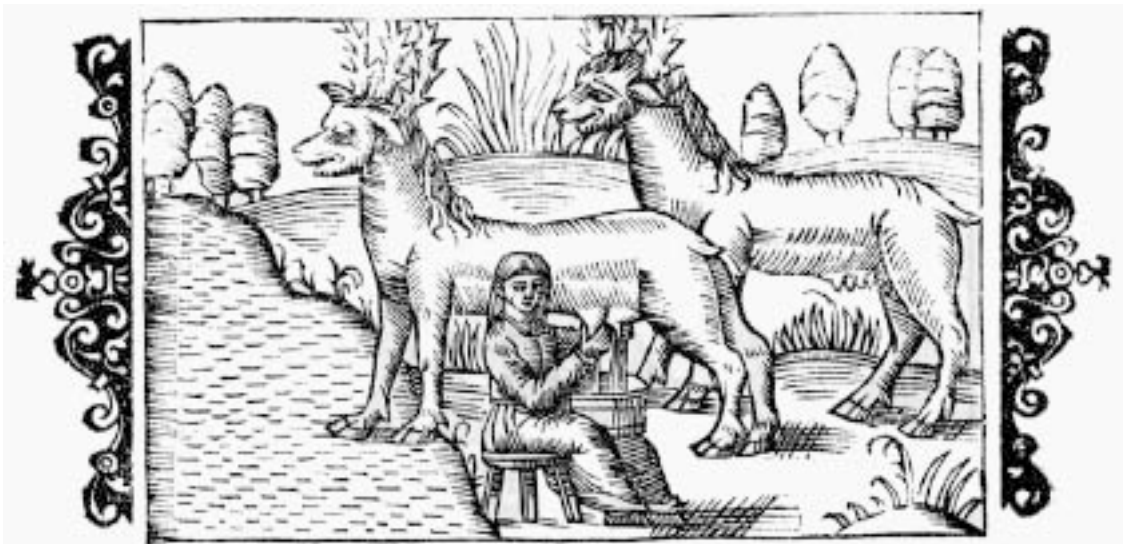
Monipuolista taide- ja kulttuuriaineistoa eri lähteistä

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta, Rovaniemen taidemuseo ja Lapin maakuntakirjasto ovat yhdessä toimineet Euroopan Unionin rahoittamissa digitointi- ja arkistointihankkeissa jo vuodesta 2001. Yhteistyö organisaatioiden välillä on ollut hedelmällistä ja kaikkia osapuolia hyödyttävää, mutta myös kansallisella ja kansainvälisillä museo-alan kentillä noteerattua. (<http://www.digmo.fi/> ja <http://www.digmo.fi/digmore>)

Alueen museot tuottavat monipuolista suoma-

laiseen ja erityisesti Lapin kuvataiteeseen ja henkiseen perintöön liittyvää kuva-, ääni- ja tekstimuotoista dokumentti- ja tutkimusaineistoa. Sen tallentaminen digitaalisiin arkistoihin on kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävää.

Todellisen kertomuksiin, myytteihin ja kulttuuriperimään rakentuvan Lappi-kuvan esille saattaminen palvelee niin tutkimusta, opetusta kuin matkailua. Kulttuuriperinnön tuntemus lisää alueen väestön juurtumista kotiseudulle. Se on myös merkittävässä asemassa identiteetin rakentajana.

Poronlypsy Olaus Magnus. Pohjoisten kansojen historia. 17:27

Digmo ja Digmore -hankkeissa digitoitiin alueen taidemuseoiden ja kirjastojen kokoelmia ja toteutettiin digitoidusta aineistosta erilaisia kulttuurisisältöjä, joista suurin osa on nähtävissä Internetissä. Lapin yliopiston taiteiden tiedekuntaan toteutettiin Monimedia-arkisto, jonne rakennettiin kolme verkkogalleriaa. Galleria Kai-ku, Talvitaide-galleria (sisältää The Snow Show – talvitaiteen koulutusprojektin tuottamaa ja kokoamaa aineistoa) ja Katoavan taiteen galleria, joka sisältää ympäristö-, yhteisö- ja performansitaiteen sekä taiteidenvälisen tapahtumien dokumentointia. (<http://www.ulapland.fi/monimedia-arkisto>)

Yhteistyöhankkeissa tutkittiin erilaisten aineistojen, kuten kuvan, äänen tai videoiden tallentamista tietokantoihin ja välittämistä verkon kautta saataville. Hankkeessa perehdyttiin digitaalisten aineistojen tallentamiseen, luokitteluun ja kuvailuun ja tuotettiin aineistojen digitointiin liittyvä ohjeistus.

Tekijänoikeuskysymykset ovat tärkeä osa digitaalisten arkistojen perustamisessa. EU:n tekijänoikeusdirektiivin kansallinen voimaansaattaminen oli hankkeen aikana ajankohtainen. Digmo pyrki vaikuttamaan lain sisältöön antamalla lausunnon Opetusministeriön tekijänoikeustoimikunnan mietintöön. Lausunnossa tuotiin esille näkemys modernin tekijänoikeussäätelyn lähtökohdista Euroopan yhteisössä ja korostettiin tietoyhteiskunnan kansalaisten tasa-arvoista mahdollisuutta omaan kulttuuriinsa.

Tulevaisuuden käyttöliittymä helpottaa tiedonhaku

Vaihtoehtoiset käyttöliittymät ovat tärkeitä tiedon saattamiseksi käyttöön erilaisille käyttäjryhmille. Digmo-hankkeessa tutkittiin erilaisia ratkaisuja tiedon esittämiseen ja hakemiseen verkkoympäristössä. Lähtökohdana oli luoda uudenlainen käyttöliittymä, jonka avulla voisi helposti ja mielenkiintoisesti esittää tietoa verkossa.

Tiedonhakua varten luotiin ns. tulevaisuuden käyttöliittymä. Se oli kokeilu, jossa digitaalista

aineistoa voidaan selata ja katsella kolmiulotteisella käyttöliittymällä, jossa tiedon osat leijailevat ”informaatioavaruudessa” pieninä kuvakkeina. Avaruudessa voi etsiä tietoa perinteisesti asiansanojen avulla tai tutkimalla kuvakkeita kuin kirjojen selkiä kirjastossa. Etsijä voi vaeltaa avaruudessa intuiotensa varassa ja tehdä yllättäviä löytöjä, joihin ei päädy tavanomaisten tiedonhaku-
jen kautta.

Tulevaisuuden käyttöliittymä toteutettiin tietokantapohjaisena ratkaisuna Lapin maakuntakirjaston Lappi-osaston uutuudet -palvelussa. Käyttöliittymässä pyrittiin tuomaan esille virtuaalimaailmassa tilanne siitä, miten asiakas valitsee kirjastossa kirjan: hän katsoo kansia ja lukee takakannen tekstin. Verkon kautta voi tutustua uutuuksiin kuten kirjastossa – selailemalla kirjoja, nähdä kirjojen kansilehdet ja lukea takakansien tekstit.

Lappi-osaston Laponica-kokoelmaan hankitaan Lappia, Pohjoiskalottia ja arktisia alueita käsittelevää aineistoa. Palvelu tarjoaa useita eri vaihtoehtoja uutuuksien hakemiseen ja selaamiseen. Palvelusta on suora yhteys myös Lapin kirjastojen Aurora-tietokantaan, jossa voi tarkistaa aineiston saatavuuden ja tehdä varauksia.

Kuva ja ääni elävöittävät digitoituja versioita

Kuvallisen aineiston digitointi ja tietokantapohjainen tallentaminen sekä internetpohjaisten kuva-arkistojen tarjonta on ollut arkipäivää vuosia. Eri tarkoituksiin rakennetut verkkogalleriat ja kuvapankit tarjoavat käyttäjälle hyvinkin monipuolisia vaihtoehtoja. Myös äänitallenteiden kohdalla on samoin.

Muistiorganisaatioiden kokoelmat ovat hyvin moninaisia. Esinekokoelmien ja erilaisten taide-
teosten digitaaliseen tallentamiseen ja esittämiseen liittyvät teknologiset ja ohjelmistosovellukset kehittyvät vauhdilla tietoteknisen infrastruktuurin kehityessä.

Digmo ja Digmore hankkeissa tuotettiin lappilaisen naivistisen kuvataiteilijan Andreas

Alarieston kokoelmien pohjalta tietokantapohjainen verkkogalleria jossa esitellään taiteilijan maalauksia sekä maalauksiin liittyviä tarinoita, jotka taiteilija eloisasti kertoo omalla äänellään. Autenttisen ääniaineiston kautta maalauksiin liittyvät tarinat alkavat elää aivan eri lailla, kuin että ne luettaisiin vain kuvaan liitetyn testin muodossa. Kyse on kokonaisvaltaisemman elämyksen tuottamisesta. (<http://alariesto.rovaniemi.fi/>)

Digmore hankkeessa tarkasteltiin erilaisia vaihtoehtoja museon veistoskokoelmien digitointiin ja arkistointiin liittyvissä kysymyksissä. Tavoitteena oli löytää ratkaisu siihen kuinka veistoksia ja esineitä voitaisiin verkon välityksellä esitellä verkkogallerioissa kuten kaksiulotteista kuvataidetta. Tavoitteena oli myös löytää mahdollisimman helppo ja yksinkertainen työväline museoiden käyttöön.

Rovaniemen taidemuseon nykytaiteen kokoelma kokonaisuudessaan verkossa

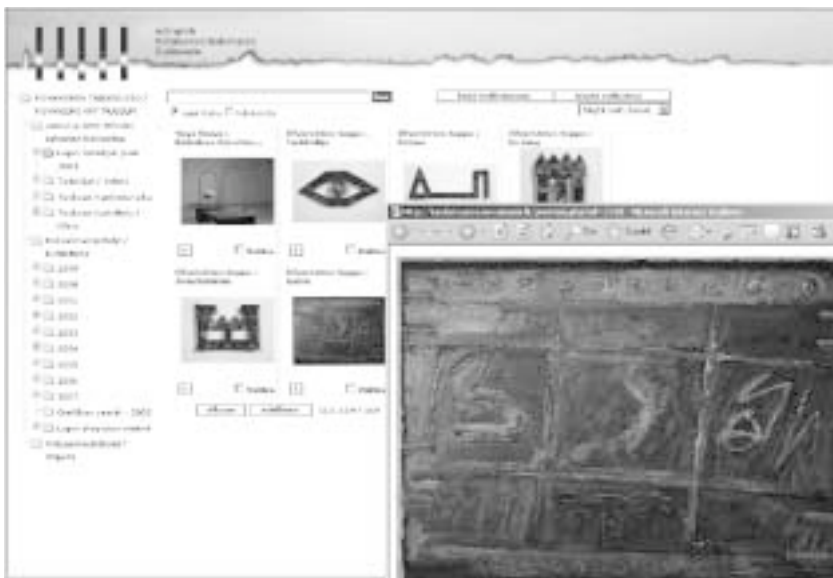
Rovaniemen taidemuseon kokoelmista julkaisussa verkkogalleriassa pääsee tutustumaan myös Rovaniemen taidemuseon nykytaiteen tarjon-

taan. Kokoelma on Suomessa ainoa, joka on kokonaisuudessaan verkossa. Teokset ovat tekijänoikeuslain piirissä ja Suomessa niitä hallinnoi Kuvasto ry, joka on visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeutta valvova yhdistys. Lisäksi että Kuvasto valvoo taiteilijoiden etua se myös edistää heidän toimintaansa. (<http://taidemuseo.rovaniemi.fi/>)

Digitaalista panoraamatekniikkaa hyödyntäviä sisältötuotantoja on yhä enemmän verkossa yleisön saatavilla, niin arkkitehtuuriin, kulttuuriympäristöön kuin veistosten, esineiden ja installaatioiden esittämiseen.

Digmore hankkeessa tuotettiin Rovaniemen taidemuseon pienoisveistoskokoelmista objektiokuvaustekniikkaa käyttäen virtuaaliveistoskokoelma, johon pääsee tutustumaan Rovaniemen taidemuseon kokoelmista julkaistussa verkkogalleriassa. (<http://taidemuseo.rovaniemi.fi/>)

Digitaalista panoraamakuvaustekniikkaa käytettiin arkkitehtonisesti arvokkaan Lapin maakuntakirjaston esittelemiseen verkossa. Kirjasto on perustettu vuonna 1860 ja nykyään se toimii arkkitehti Alvar Aallon suunnittelemassa rakennuksessa, joka valmistui vuonna 1965. Rakennus

Rovaniemen taidemuseon kokoelmiin voi tutustua osoitteessa <http://taidemuseo.rovaniemi.fi/>

kuvattiin sekä ulkoa että sisältä ja siitä saa katselemalla varsin kattavan kuvan. (<http://www.rovaniemi.fi/arkkitehtuuri/>)

Lapin maakuntakirjaston omistuksessa olevat vanhat kartat digitoitiin Digmore hankkeen toimesta ja niistä tuotettiin sisältökokonaisuus verkkoon. Kartoista tuotettiin myös digitaaliset näköispainokset, jotka nyt on asetettu kirjastossa vierailevan yleisön näkyville kirjaston tiloihin. Alkuperäiset kartat on arkistoitu ja varastoitu siten, että ne säilyvät mahdollisimman pitkään tuleville sukupolville. Muutamista kartoista myydään digitaalisia kopioita niitä haluaville. Sivuille on digitoitu yhteensä 15 yksittäistä karttalehteä sekä Olof Treskin karttakirjan Kemi och Torne lappmarker 1642–1643 näköispainos. (<http://www.rovaniemi.fi/lapinkavijat/vanhakartat/>)

Hankkeen yksi paljon hyvää palautetta saanut sisältötuotanto oli Digitaalisten aineistojen oppimateriaalisivusto. Sivustolla käsitellään digitaalisen kuvan, videon ja äänen perusteet sekä kuinka luodaan interaktiivisia kuvia ja arkistoidaan digitaalista aineistoa Cumulus-tietokantaan. Aineistojen käsittelyyn ja muokkaukseen liittyvät ohjeet on luotu Adobe Photoshop, Adobe Premiere Pro, Adobe Audition, VR Worx sekä Cumulus-ohjelmille, mutta monet kuvaan, ääneen ja videoon liittyvät perusteet ovat ohjelmistosta riippumaton yleistietoa. (<http://www.digmo.fi/opetusmateriaali/>)

Barents Culture Window löytyy osoitteesta <http://www.barentsinfo.org/culture>

Barentsin alueen kulttuuriperintö kootaan portaaliin

eLibrary&Culture without Borders hankkeessa kehitetään kansainvälisessä yhteistyössä Barentsin kulttuuriperinnön saatavuutta. Taide- ja kulttuurialan tutkimuksen ja kehittämisen kansainvälinen yhteistyö on myös eräänä painopistealueena Lapin yliopiston ja taiteiden tiedekunnan strategiassa. Samankaltainen verkostoitumisen ja tiedon saatavuuden kehittämistarve on myös muilla alueen kulttuuriorganisaatioilla.

eLibrary&Culture without Borders hankkeessa hyödynnettiin aiempien hankkeiden tuloksia ja hyviä käytäntöjä sekä jo luotua infrastruktuuria. Taustalla hankkeessa on ollut myös Lapin yliopiston Arktisen keskuksen tietopalvelu, jonka tehtävänä on ylläpitää pohjoisten alueiden tietojärjestelmiä sekä koordinoida niihin liittyvää kansainvälistä yhteistyötä. Jo aiemmin Lapin yliopiston Arktisen keskuksen kansainvälisessä Barents Information Service -yhteistyöhankkeessa luotiin laaja tietovarasto myös Barentsin alueen kulttuuriin liittyen.

eLibrary&Culture without Borders – hankkeen tarkoitus oli syventää ja lisätä tätä aihealuetta. Tarkoitus oli myös parantaa alueen kulttuuritoimijoiden yhteistyötä ja tiedonvälitystä mutta myös tuottaa uusia kulttuurisisältöjä, ei vain asiantuntijoille vaan myös suurelle yleisölle. Sisältöjä haluttiin tuoda koota myös yhden palveluportaalin kautta käytettäväksi. Barentsin alue on laaja, ja sen vuoksi erilaiset tuotannot ja tiedon tuottajat sekä yleisö eivät välttämättä kohtaa.

Hankkeessa kehitettiin olemassa olevan Barents -portaalin kulttuuriosiota luomalla siihen tietokantapohjainen palveluportaali, joka tarjoaa asiakkaille linkitettyä tietoa Barentsin alueen kulttuurista, instituutioista ja sisältötuotannoista. Tietokantaan kerättiin ja tallennettiin yli 2000 tietuetta.

eLibrary&Culture without Borders -hankkeessa tuotettiin monia erilaisia sisältötuotantoja joista yhtenä esimerkkinä mainittakoon Pohjolan pimeä reuna, Olaus Magnuksen puupiirroks-

set Lappimyytin alkukuvastona -verkkosivusto. (http://lapinkavijat.rovaniemi.fi/carta_final/) Esitys pohjautuu Lapin maakuntakirjaston johtajan Heli Saarisen samannimiseen tutkielmaan, joka toimii taustamateriaalina sivustolle. Sivusto on liitetty osaksi Lapin maakuntakirjaston Lapinkävijät sivustokokonaisuutta. eLibrary&Culture without Borders -hankkeen sivuilta pääsee tutustumaan tarkemmin hankkeessa tuotettuihin sisältötuotantoihin ja tuloksiin. (<http://www.ulapland.fi/elibrary>)

Juha Pentikäisen etnografista ja uskontotieteellistä aineistoa verkkoon

Uskontotieteen professori Juha Pentikäinen on tehnyt etnografista ja uskontotieteellistä kenttä-tutkimusta vuodesta 1960 Suomessa ja lähialueilla. Vuonna 1965 alkoivat tutkimusmatkat Norjan, Ruotsin ja Suomen Lappiin sekä Inkerin ja Karjalan pakolaisten pariin eri puolille Ruotsia.

Lapin yliopisto ehdotti professori Pentikäiselle kokoelmiin liittyvää yhteistyötä vuonna 2006. Neuvottelujen tuloksena Pentikäinen oli halukas luovuttamaan laajat arkistonsa ja kokoelmansa arkistoitaviksi ja digitoitaviksi Lapin yliopistoon perustettavalle säätiölle

Juha Pentikäisen henkilökohtaiset, vielä arkistoihin sijoittamattomat kokoelmat kattavat ajanjakson 1950-luvulta tähän päivään. Aineistoa on kaikista maanosista, mutta pääpaino on pohjoisen pallonpuoliskon alkuperäiskansojen, erityisesti suomensukuisten kansojen kulttuureissa. Huomattavan laajat ovat metsäsuomalaisia, kveenjä, karjalaisia, etenkin vanhauskoisia, inkeriläisiä ja siirtosuomalaisia koskevat nauhoite-, valokuva- ja asiakirja-arkistot.

On selvää, että Lapin kulttuuriperinteen ja tutkimustoiminnan laajempi kartoittaminen, digitointi ja arkistointi on tarpeellista ja hyvin kii-reellistä. Hankkeen aikana Pentikäisen kokoelmat arvioitiin ja niistä tehtiin arkistointi- ja digitointisuunnitelma.

Pohjoinen muisti kokoon yhteistyössä

Seuraava kulttuuriperinnön tallentamiseen ja arkistointiin liittyvä suunnitelma on Lapin yliopistoon perustettava tutkimusarkisto sekä digitoinnin palvelu- ja tutkimusyksikkö, jotka yhdessä muodostavat Pohjoinen muisti – kokonaisuuden.

Pohjoinen Muisti digitoinnin palvelu- ja tutkimusyksikön yksi tehtävä on kartoittaa vanhojen aineistojen sijainti, kopiointi- ja digitointimahdollisuus tai jopa luovutus. Tarkoitus on kerätä yhteen digitaaliseen tutkimusarkistoon mahdollisimman paljon Lapista vietyä ja muuta pohjoista materiaalia, joka voi olla valokuvia, AV-materiaalia, esineitä ja matkakertomuksia.

Hankkeessa tehdään runsaasti kenttätöitä eurooppalaisten yhteistyökumppanien kanssa materiaalien kartoittamiseksi ja hankkimiseksi. Tutkimusarkistoon jo hankituilla kokoelmilla on kova kysyntä, ja hankkeen puitteissa osa materiaaleista kiertää erilaisissa näyttelyissä kansallisesti ja kansainvälisesti. Perusajatuksena on palauttaa pohjoisia aineistoja pohjoisen tutkimuksen käyttöön.

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta tulee jatkamaan yhteistyötä alueen kulttuuritoimijoiden ja -organisaatioiden kanssa myös tulevaisuudessa. Uutta koko Barentsia koskevaa Artic Culture -hanketta ollaan jo suunnittelemassa yhdessä Rovaniemen museotoimen, Lapin maakuntakirjaston sekä kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyö joka alkoi vuonna 2001 kantaa yhä hedelmää näillä näkymin seuraavalle vuosikymmenelle.

Tietoa kirjoittajista:

Anne Ihalmo, TaM
Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta
anne.ihalmo@ulapland.fi
Riitta Kuusikko, FM, amanuenssi
Rovaniemen taidemuseo
email. riitta.kuusikko@rovaniemi.fi